

Kan vi være nære på afstand?

– flydende forbindelser mellem rådgivning, teknologi og nærvær

Tine Kim Vesterbøg & Anne Kirkegaard

Artiklen analyserer relationer i e-mailbaseret rådgivningsarbejde. Her giver et geografisk distanceret møde mellem netrådgiveren og brugeren anledning til særlige oplevelser af nærvær og manglen på samme. ANT-perspektivet gør det muligt at sætte spørgsmålstegn ved, hvad det vil sige at være sammen med hinanden og at dele dette samvær med teknologien, og artiklen nuancerer blikket på, hvem og hvad, der tager aktivt del i arbejdslivet. Det understreges, hvordan immaterielle elementer, såsom oplevelser, idealiseringer og begreber forbindes i netværk med humane og teknologiske aktører i arbejdslivet, og derigennem konstruerer forskellige former for professionalitet i sammensatte og situerede arbejdspraksisser.

Den avancerede teknologis fremmarch i det moderne menneskes arbejdsliv betyder, at vi konstant stilles over for at skulle dele vores interpersonelle samvær med nye maskiner og kanaler, og udvide vores færden i tid og rum. Nye arbejdsteknologier bliver nye kollegaer i vores netværk af samarbejdspartnere og får betydning for indholdet og kvaliteten af relationer til vores kunder, klienter, brugere, arbejdsfæller osv.. Dette gælder også inden for rådgivningsfaget, hvor Internettets potentialer har udvidet spændvidden for, hvordan en rådgivningssituation kan se ud og organiseres. Anonym rådgivning har fået flere og bedre muligheder. Mange organisationer kan i dag, udover deres telefoniske rådgivning, tilbyde et netbaseret møde med en professionel, enten via chat-kommunikation eller i form af e-mailkorrespondancer. Denne artikel vil med Aktør-netværksteorien (ANT) som sin begrebsramme argumentere for,

at sådanne kommunikationsteknologier ikke er neutrale arbejdsredskaber, men performative aktører (aktanter), som i deres forbundenheder til andre aktører i et arbejdsnetværk, producerer, former og skaber arbejdet og den konkrete rådgivning. Vi vil se på, hvordan det netværk, der opstår ud af en relation mellem en netrådgiver og en netrådgivningsbruger, (også) holdes sammen af mangfoldige (modstridende, ambivalente, forhandlende) immaterielle aktanter, såsom internettet, emnet selvmord, e-mailkommunikation, tryghed, usikkerhed, refleksivitet, tvivl, rådgiversamarbejde og 'fraværende krop'. Artiklens analyse lægger således til de ANT-analyser, som fokuserer på, at aktør-netværk er "*thoroughly material*" (Gad & Jensen 2010, 58).

Artiklen er skrevet af to frivillige netrådgivere fra den selvmordsforebyggende organisation Livslinien. Efter i halvandet år at have rådgivet mennesker med selvmord-

stanker via e-mailkorrespondancer, blev vi opmærksomme på, at arbejdet ofte, både af os selv og vores kollegaer, blev italesat som svært og distanceret. På den baggrund iværksatte vi i foråret 2010 et mindre interviewbaseret casestudie blandt Livsliniens netrådgivere. Her stødte vi på den iøjnefaldende problemstilling, at de involverede netrådgivere stort set konsekvent forholdt sig til kvaliteterne i deres arbejde i en sammenligning med Livsliniens telefonrådgivning. Det gjorde de på trods af, at de alene blev bedt om at forholde sig til netrådgivningsarbejdet. For eksempel blev der sagt:

"(...) når man har en person i røret, så ved man, at de trods alt stadig er i live. Det ved vi jo i princippet ikke [på netrådgivningen]. Vi ved ikke, om vi i princippet sidder og skriver til én, der rent faktisk har taget sit eget liv." (citater 1, netrådgiver)

Rådgiverne i casestudiet tegner det billede, at netrådgivningsmødet, på baggrund af en forskudt dialog i et kropsløst rum, får karakter af en begrænset mellemmenneskelig interaktion. Set i det lys, at Livsliniens netrådgivning har et højt besøgstal, og at mange af dens brugere vælger at fortsætte e-mailkorrespondancen med en netrådgiver, finder vi det nærliggende at opspore et mere nuanceret billede af, hvad et e-mailbaseret rådgivningsmøde kan tilbyde. Med empirisk udgangspunkt i casestudiet på Livslinien ser artiklen således på det særlige arbejde, der opstår i spændingsfeltet mellem *nærværende* rådgivning og de *distanceforhold*, der knytter sig til den e-mailbaserede kommunikation.

Artiklen vil sætte fokus på, hvordan arbejdslivets forskellige praksisser nødvendigvis må forstås og evalueres som flydende og situerede. E-mailkommunikationen reproducerer hermed ikke her-og-nu-samtalen. Som en heterogen og sammensat prak-

sis, producerer den en anonym, fokuseret, vel udarbejdet og reflekteret rådgivning til den bruger, som netop har valgt/ønsket en temporalt forskudt og 'kropsløs' hjælp. Vi vil således afslutningsvis i artiklen pege på, at et 'distance-båret nærvær' kan finde sted – på trods af og i kraft af teknologien.

Dialogisk introspektion

Analysen af det e-mailbaserede rådgivningsarbejde baserer sig på et casestudie blandt fire af Livsliniens netrådgivere. Udover at være netrådgivere på Livslinien, var alle deltagerne kvinder med en akademisk baggrund inden for humaniora. Dette var ikke udvælgelseskriterier, men afspejler imidlertid den gennemsnitlige frivillige på Livslinien.

Denne mindre undersøgelse blev foretaget i efteråret 2010 og havde til formål at forstå og begrebsliggøre de følelser, tanker, reaktioner, associationer og antagelser, som rådgiverne havde oplevet i forhold til deres arbejde. Hvordan og hvorfor er det svært? Hvilke muligheder tilvejebringer det virtuelle setup? Og hvilke problematikker må man være bevidst om i det netbaserede rådgivningsarbejde, når det drejer sig om selvmord?

Da vi havde interesse i netrådgivernes egne, konkrete erfaringer med rådgivningsarbejdet, lod vi os her inspirere af Kleining og Burkart (2004) og Witt (2010) og deres procedure om gruppebaseret dialogisk introspektion. Proceduren producerer data baseret på subjektive erfaringer med henblik på, at disse kan systematiseres (Witt 2010). Deltageren får mulighed for at være i dialog med sig selv, med emnet og med de andre deltagere, hvilket ifølge Kleining og Burkart (2004) giver righoldige og detaljerede erfaringsberetninger.

I den dialogiske introspektion blev netrådgiverne i interviewgruppen en efter en

bedt om at sætte ord på indholdet af deres frivillige rådgivningsarbejde, ud fra det på forhånd definerede tema 'Muligheder og udfordringer i e-mailbaseret rådgivning'. Efter en introduktion til emnet fik deltagerne 10 minutter til individuelt at reflektere over emnet og tage noter til en efterfølgende fremlæggelse. Herpå blev refleksionerne mundtligt præsenteret, en person ad gangen, til de andre deltagere, som efterfølgende kunne uddybe eller tilføje yderligere refleksioner. Gruppeinterviewet foregik således af to runder, så hver deltager, efter at have hørt på de andre, havde mulighed for at uddybe og tilføje nyt.

Rådgiverne forholdt sig til hinandens oplevelser ved at blive enige om og reflektere over de emner, der var kommet i spil. Dette gav mulighed for at genkalde eller opdage oplevelser, som rådgiverne enten havde glemt, eller som måske var svære at formulere i første omgang.

Artiklen vil, med sit udgangspunkt i en gruppebaseret dialogisk introspektion, bære præg af at være mere fokuseret på subjektivitet end typiske ANT analyser. ANT fordrer netop at humane og non-humane aktanter undersøges på lige vilkår, og at det ikke alene er subjektet, der sættes som studiets genstand. Vi betragter imidlertid ANT som et multipelt perspektiv, der potentielt kan indgå i netværk med andre teoretiske og metodiske perspektiver og derved give nye indsigter (Gad & Jensen, 2010).

ANT tilbyder ikke en fikseret metodologisk guide til, hvordan man skal følge aktanter i praksis. Netværk udspiller sig på mangfoldig vis i forskellige situationer. Derfor må man som analytiker forholde sig til, hvad der metodisk er relevant i forhold til den praksis, der undersøges. Vi ser det ikke som en metodologisk modsigelse, at vores fokus ligger på en gruppe netrådgiveres egne erfaringer. Det har været et formål, at artiklens tematikker måtte stemme overens

med rådgivernes egne opfattelser af, hvad der har betydning i den givne arbejdspraksis på Livsliniens netrådgivning. Derfor tager vi udgangspunkt i elementer, kategoriseringer og spor, som er udpeget af rådgiverne selv, for derefter at forholde os åbent til de forbindelser, der vokser ud af materialet.

Artiklen komplementeres imidlertid af empiri, synspunkter og diskussioner fra eksterne videnskabelige undersøgelser, der ligeledes interesserer sig for human-teknologiske forhold, hovedsageligt Nelly Oudshoorn (2009) og hendes undersøgelse omkring tele-teknologier i sygeplejesektoren (healthcare services) og Bibi Hølge-Hazelton (2002), som gennem længerevarende online interviewforløb studerer unges oplevelser af at leve med sygdommen diabetes. Oudshoorn argumenterer for, at en digitalisering af sygeplejesektoren ikke betyder en digital erstatning af den fysiske pleje, men en introduktion af anderledes definitioner af pleje, omsorg og sygdom. Hun introducerer i den forbindelse begrebet 'digital nærhed'. Hølge-Hazelton peger på Internettet som en meningsfuld platform for socialforskning. Hun afprøver mailudveksling som empirisk metode, og finder, at hun gennem online kommunikation udvikler stærke personlige relationer til sine informanter. Både Oudshoorn og Hølge-Hazeltons forskning kan ses som eksempler på, hvordan teknologier ikke bare *er* noget, men *gør* noget, og at de aktivt bidrager til forskellige konstruktioner af 'det nære'.

Livslinien og ICT-medieret rådgivning

Livslinien er en landsdækkende frivillig NGO, som har tilbudt rådgivning til selv-mordstruede personer, deres pårørende og efterladte siden opstarten i 1995. Udover et sekretariat, som varetager den daglige drift, består organisationen af ca. 200 frivillige

rådgivere. Fundamentet for Livsliniens arbejde er tanken om, at det gør en forskel at lytte til og være i stand til at rumme et andet menneskes svære tanker og følelser. Erfaringer viser, at det hjælper at fortælle andre om det, der er problematisk i ens liv, men at det kan være svært, da selvmord og selvmordstanker ofte opleves som et tabuiseret emne. Derfor italesættes selvmordsproblematikker åbent og direkte på Livslinien, der således kan fungere som et frirum, hvor selvmordstruede mennesker kan få talt om deres problemer. I 2005 startede Livslinien en netrådgivningslinie op som supplement til den eksisterende telefonrådgivning, dvs. at organisationen begyndte at tilbyde e-mail-baseret rådgivning som en anden mulighed for selvmordstruede personer.

Karakteristisk for begge rådgivningstilbud er, at rådgiver-bruger-interaktionerne kan praktiseres på afstand. Kontakten til brugerne opretholdes ved at anvende informations- og kommunikationsteknologier (ICT), som telefon og Internet. Livslinien kan på den måde dels fungere som en landsdækkende hjælpeorganisation, og dels som et særdeles anonymt møderum. ICT'en frigør rådgivningen fra geografiske bindinger og muliggør en kontaktform, hvor mennesker kan henvende sig uden at spekulere over lokale forhold, genkendelse, udseende osv.. Det er så at sige i netværksalliancen mellem Livslinien og ICT'en, at en anonym og globalt tilgængelig rådgivning kan finde sted. Disse ICT'er, den analoge telefon og den digitale e-mail, vil i artiklen blive betragtet som aktanter i heterogene netværk, der aktivt er med til at konstruere den givne rådgivningspraksis. De er ikke neutrale mediatorer af den omsorg og tilstedeværelse, der som udgangspunkt skal tilbydes fra Livslinien, men med-performere af den.

Netrådgivningen på Livslinien må begribes som et sted, hvor multiple og modstridende aktør-netværk performer. Vores un-

dersøgelse tegnede hurtigt et billede af et ambivalent netværk, hvor forskelligartede rådgivningspraksisser konstrueres og transformeres situationelt, og hvor praksissen 'god rådgivning' konstant er til forhandling. Begrænsninger og muligheder udfolder sig på en og samme tid i arbejdet; ikke på trods af hinanden, men sammenflettet, interrelateret og i kraft af hinanden. Vi vil i artiklen kortlægge (dele af) netværket, der opstår i og omkring arbejdet på Livsliniens netrådgivning.

Den gode rådgivning – kroppen som aktant

En service som netrådgivningen udfordrer unægtelig en traditionel form for nærhed, fordi rådgiveren og brugeren er adskilt både i tid og rum. For at kunne begribe et netrådgivningsmøde, som en interaktionsform med ressourcer i form af nærvær, er det nødvendigt at forstå både nærhed og afstand som relative begreber, der udvides i samspillet mellem mennesker og ting. Et ofte citeret udsagn af Bruno Latour (1996a) beskriver, hvordan det at være tæt på et andet menneske handler om, hvor ens opmærksomhed er placeret snarere end om kropslig afstand:

"Jeg kan være en meter væk fra nogen i den næste telefonboks og ikke desto mindre være tættere forbundet til min mor 10.000 km. borte" (Latour 1996a, 50).

Også Kjørerup (1999) bidrager med et vedkommende vrid til forståelsen af (her temporal) nærhed:

"Platon tog nemlig fejl da han anklagede skriften for at fjerne nærværet fra erkendelsen. Hvad skriften præsenterer, er nøjagtig det omvendte: at hente det fjerne ind og gøre det nært. Platons skrifter er 2400 år gamle

og altså i allerhøjeste grad fjerne – men vi læser dem her og nu” (Kjørup 1999, 160).

Latour (1996b) mener, at mennesket socialiserer 'på afstand' ud fra den opfattelse, at vi altid i en eller anden grad deler vores interaktion med non-humane aktanter, som er mikset op i tid og sted. Menneskets sociale verden er opretholdt gennem materielle 'frames', der udgøres af eksempelvis bygninger, redskaber, instrumenter, beregninger, teknologier, computernetværk etc.. Disse indramninger har indskrevet mening, som igangsætter, opretholder, begrænser, medierer og strukturerer interaktion (Latour 1996b). Han eksemplificerer ved at tage udgangspunkt i netværksaktiviteten i et forelæsningslokale. Der er opstillet et podium, hvorfra der kan tales, rækker med bænke som studerende kan sidde på og lytte, vægge og døre som adskiller rummet fra andre rum osv. Alle disse objekter har indskrevet en betydning, som gør, at vi er bekendte med manuskriptet til det efterfølgende scenarie (Latour 2008). Latour (2008) peger på, at det er alle disse forhold (mediatorer), som gør forelæseren i stand til at kommunikere med sine studerende uden at blive afbrudt af støj fra gaden og de utålmodige studerende, der venter udenfor.

Intimitet bliver en effekt af distancen, hvilket betyder, at uanset om vi er fysisk tilstede, snakker over telefonen, skriver breve eller e-mails via nettet, så interagerer vi på afstand, og netop dette muliggør intime relationer.

Ikke desto mindre tegner der sig i vores casestudie på Livsliniens netrådgivning et billede af, at den teknologi – e-mailkommunikationsteknologien – der muliggør en efterspurgt anonym rådgivningsform, opleves distanceret. I den forbindelse finder vi det relevant at bringe begreberne 'førstehed' og 'andethed' i spil. Vi lader os

her inspirere af Dorthe Staunæs¹ og hendes begreb om andetgørelse:

”Det første og det Andet handler om, hvad der inkluderes og ekskluderes. Hvad der defineres som det normale og det ikke-normale, det overordnede og det underordnede. Hvad der er minoritet og majoritet. Man bliver gjort og gør sig til den Anden. Den proces kaldes andetgørelse” (Staunæs 2003, 30).

Casestudiet på netrådgivningen tegner et billede af den e-mailbaserede rådgivning som en andethed; en underordnet interaktion, der defineres som kontrast til et telefonisk møde. Sidstnævnte tilbyder en temporal fællestilstedeværelse og en række kropslige kommunikative praksiser. E-mailteknologien tilbyder til sammenligning et spatiotemporalt setup, som indebærer et komplet fravær af kropslig fællestilstedeværelse. Ovenstående eksemplificeres i tabel 1 på næste side.

Distancerede forbindelser

Tabel 1 viser, hvordan kommunikative signaler bortfalder, jo længere vi fjerner os fra setuppet i et krop-til-krop-møde. Fraværet af fysisk kontakt, i form af syn(ssans) og berøring (Oudshoorn 2009, 393) er indskrevet i begge de på Livslinien anvendte kommunikationsteknologier. Men hvor den telefoniske kontakt indebærer (kropslige) ledetråde i form af auditiv kommunikation, såsom stemmeføring, toneleje, stilhed osv., bygger e-mailkommunikationen alene på det skrevne ord.

Fraværet af kommunikative virkemidler – af 'krop' – spiller en betydelig rolle i netrådgivernes opfattelse og oplevelse af professionalitet i deres arbejde. Vi vil derfor begrebsliggøre dette *fravær af krop* som en (immaterial) aktant, et element der indgår som en aktiv del af netværket. Når netrådgiveren associerer sig med *den fraværende*

Tabel 1. Kommunikative virkemidler i et kropsligt rådgivnings-setup

	Krop-til-Krop	Telefon	E-mail
Kontakt	Fysisk	Teknomedieret	Teknomedieret
Setting	Fælles tid Fælles i rum	Fælles tid Adskilt i rum	Forskudt tid Adskilt i rum
Interaktion	Samtale	Samtale	Skriftlig
Dialog	Her-og-nu	Her-og-nu	Forskudt
Kropslige virkemidler	Stemmeføring toneleje stilheder pauser lyde kropssprog, mimik udseende påkledning kropskontakt	Stemmeføring toneleje stilheder pauser lyde	

krop, forbindes hendes kommunikation til brugerne med aktanter som *usikkerhed* og *tvivl*:

"(...) man kan godt blive i tvivl om personen bag ordene, fordi man ikke har den der samme kontakt, hvor man ikke kan aflæse sindstilstand og sådan altså evne til at formulere sig og følelsesmæssig tilstand og sådan noget, så kan det nogle gange være rigtig svært at forestille sig...altså brugeren der sidder i den anden ende." (citater 2, netrådgiver)

"(...) nogle gange synes jeg min mail slutter så abrupt, eller den bliver sådan lidt kold... eller jeg er bange for... jeg føler den er kold." (citater 3, netrådgiver)

Rådgiveren i citat 2 forholder sig til, at kroppen *ikke* er der, og hvad hun derfor *ikke* kan. Hun har ikke den samme kontakt, kan ikke aflæse tilstand og kan ikke forestille sig brugeren i den anden ende. I begge citater adskilles den skrivende person fra de skrevne ord, fordi bindeleddet, kroppen, ikke er til stede.

I Oudshoorns (2009) studier af tele-sy-

gepleje til hjertepatienter peger interviewdeltagerne, sygeplejepersonalet, ligeledes på problematikker ved ikke at have adgang til patienternes kroppe. Når plejepersonalet problematiserer en fraværende krop, nævner de, hvordan sanselige signaler, såsom vejrtrækning og hudtone (om patienten er bleg) kan være vigtige i en diagnosesituation. Det er på mange måder interessant, at god rådgivningsstøtte på Livslinien tilsvarende forbindes med det at kunne sanse det andet menneske, da selvmordsrådgivning ikke som sådan kræver at skulle forholde sig til, eller at skulle helbrede noget legemligt. Undersøgelsen på Livslinien viser her, at det ikke er kroppens fravær i sig selv, der konstruerer aktiviteten i netværket. Rådgivernes usikkerhed og tvivl udspringer tilsyneladende af associationen mellem *den fraværende krop* og aktanter som *kommunikationens forskudte tid* og *selvmordet som emne*.

"Så selvfølgelig det, at man ikke kan stille spørgsmål, selvfølgelig kan man stille spørgsmål, men ikke 'in real time', jeg kan ikke få svar. (...) Nogle gange kan man tage en lidt vovet retning og sige, at jeg tror det er sådan

her, men man ved det faktisk ikke, når alt kommer til alt. Så nogle gange så savner jeg det dynamiske element.” (citater 4, netrådgiver)

“(…) vi sender en mail af sted, og så får vi aldrig... vi ved ikke om... de overhovedet læser den, eller tager den alvorligt.” (citater 5, netrådgiver)

Rådgiveren i citat 4 kan ikke få svar på sine spørgsmål her og nu, og hun oplever at måtte tolke frem for at vide. Når endvidere aktanten *emnet selvmord* (citater 5) inkluderes, drejer usikkerheden sig ikke blot om, hvordan besvarelsen modtages, men snarere hvorvidt den modtages. Der er en principiel mulighed for, at brugeren har taget sit liv, inden hun modtager en besvarelse fra Livsliniens netrådgivning.

Ovenstående citater viser, hvordan aktanter, der allierer sig med *fraværet af kroppen*, distribuerer oplevelser af manglende professionalitet i netrådgivningsarbejdet. Netrådgiverne føler sig begrænsede i deres arbejde i og med, at deres rådgivning til brugeren afgrænser sig fra 'den gode rådgivning', som – angiveligt – kan føres i en mere kropslig interaktion, der finder sted i her'et og nu'et. Ved at sammenligne den telefoniske og den netbaserede rådgivning, synes rådgiverne således at reproducere de forskelle, som virkeliggør begrænsningerne i netrådgivningsarbejdet. De emotionelle oplevelser der knyttes til e-mailsetupet konstrueres på den baggrund som negative:

”Jeg er nogle gange bange for, at det ikke er rummende nok og empatisk nok, så alle de her ord bliver fostret ud, men det er måske ikke altid det, der er det bedste. Jeg synes også, at det er rigtig svært at starte og slutte en rådgivningssamtale, som jo egentlig et eller andet sted er ret intim forstået på den måde, at den kan være sårbar både for mig

og brugeren eventuelt. (...) Jeg føler, at den [besvarelsen] er kold. (...) Jeg synes det kan være svært at være kreativ og sådan, jeg synes ikke rigtig at jeg er personlig nok i start og slut og det synes jeg kan være svært.” (citater 6, netrådgiver)

De negative oplevelser hos rådgiverne står (i flere henseender) i modsætning til netrådgivningsbrugeren, der ikke ønsker en telefonisk samtale – i så fald måtte man forvente, at den selvmordstruede person havde ringet til telefonrådgivningen. Brugeren vælger tværtimod at alliere sig med et kropsløst rum, og det kan på den baggrund synes paradoksalt at efterstræbe et kropsligt nærvær. En af e-mailkommunikationens primære ressourcer er netop, at den imødekommer behovet for et (fysisk) distanceret møde.

At et fysisk møde skulle rumme bedre muligheder for interpersonel tilknytning og tillidsfulde relationer end en teknomedieret interaktion, forholder flere empiriske undersøgelser sig kritisk til (Hølge-Hazelton 2002; Grohol 2000; Parks & Floyd 1996; Walther et. al. 2005; Wilson et. al. 2006). I sin undersøgelse af 20 unge menneskers hverdag med diagnosen diabetes, erfarer Hølge-Hazelton (2002), at nogle af de mest intense dialoger mellem hende og deltagerne fandt sted fra diverse lokationer via e-mails. Hun peger på, at en af fordelene ved e-mailkommunikation omkring emotionelle emner kan være en forøget fortrolighed og privatsfære, som medfører færre hæmninger og bedre mulighed for at opbygge et tillidsforhold (Hølge-Hazelton 2002). Hun opfordrer i undersøgelsen sine interviewpersoner til at sende hende spørgsmål, som de selv ville have stillet, hvis det var dem, der skulle lave studiet, og beder dem derefter om at svare på disse. Her oplever Hølge-Hazelton en udveksling af *”meget personlige spørgsmål og svar, skrevet i en direkte tone.”* (Hølge-Hazelton 2002,

afsnit 16, forfatterens oversættelse) Hun skriver efterfølgende, at hun *"personligt ville have fundet det etisk svært at lave ansigt-til-ansigt interviews i disse situationer/emner"* (Hølge-Hazelton 2002, afsnit 16, forfatterens oversættelse) Også Oudshoorn (2009) oplever, at en (digital) nærhed opstår i den teknomedierede kommunikation mellem patienter og sygeplejepersonale, en nærhed som hun karakteriserer ved en særligt individualiseret pleje. En vigtig pointe er her, at nærhed tager forskellige former og må begribes på baggrund af de spatiotemporale elementer og forhold, der konstruerer et specifikt netværk. Oudshoorn forklarer at:

"(...) tele-sygepleje-teknologier ikke bør forstås i form af fravær af syn (vision) og mangel på visuelle signaler. Når vi gør sådan, risikerer vi at producere redegørelser af, hvad der mistes og ikke hvad der opnås." (Oudshoorn 2009, 393, forfatterens oversættelse).

Som vi nu skal se, vil et analytisk udgangspunkt i e-mailen (og ikke i 'den fraværende krop') og dennes forbundenheder til andre aktanter i netværket, tilvejebringe et billede af, hvad der opnås, snarere end hvad der mistes. Netrådgivningens potentialer giver her anledning til at introducere begreber om nærhed, der kan finde sted i kraft af den spatiotemporale distance.

Den gode rådgivning – e-mailen som aktant

E-mailen er en aktant i det netrådgivende arbejde, fordi den er med til at skabe arbejds- og rådgivningspraksisser. Den kan ikke betragtes som en indifferent formidler af en specifik rådgivning. Tværtimod introducerer e-mailen et (performativt) udgangspunkt, der i samspil med en række andre aktanter transformerer praksisser, der kræver

evner og kompetencer, som ikke nødvendigvis kan relateres til telefonrådgivning.

Oudshoorn forklarer, hvordan skiftet fra fysisk sygepleje til tele-sygepleje betyder, at:

"Udfordringen for sygeplejersken, i særdeleshed men ikke udelukkende dem der arbejder med telefonbaseret sygepleje, er, at de må lære at stole på auditive fremfor visuelle signaler, for at vide, hvad der er galt med patienten. Praksisser, hvor patienten ses, erstattes af praksisser, hvor der lyttes opmærksomt på patienter" (Oudshoorn 2009, 393, forfatterens oversættelse).

På tilsvarende måde er et fokus på særlige praksisser i en skriftlig korrespondanceform nødvendig i forståelsen af e-mailens ressourcer og potentialer som rum for en 'nærværende' rådgivning.

Nærværende forbindelser

Det er her væsentligt at trække de momenter frem fra gruppeinterviewet på Livsliens netrådgivning, hvor rådgivernes fortællinger om rådgivningen tager udgangspunkt i e-mailen og ikke i her-og-nu-samtalen og den fraværende krop. Her viser afstanden til brugeren sig at transformeres fra en forhindring til fordelagtige egenskaber i rådgivningen. Eksempelvis peger en rådgiver på, at:

"Man kan også sige, at ved at det er, altså at det er skriftlig kommunikation, så er der også hele tiden altså et håndgribeligt produkt, som vi jo også tit opfordrer brugeren til at benytte sig af. Enten til at gennemlæse tidligere besvarelser eller til at tage med, når de skal, altså når de skal fortælle andre om deres problemer og tanker." (citater 7, netrådgiver)

Som en effekt af associationen mellem rådgiveren og e-mailen materialiseres både brugerens og rådgiverens ord til håndgribe-

lige produkter, som kan flyttes ud af her'et og nu'et. Interviewmaterialet viser, at e-mailen dermed associerer sig med aktanter som fleksibilitet og refleksivitet:

"Jeg kan kigge på opgaven og tænke 'okay, hvad for nogle... hvem er 'målgruppen', hvad for nogle virkemidler kan jeg bruge, og hvad for noget af den teori jeg har bag mig, kan jeg bruge?' Det giver mulighed for faglig refleksion" (citater 8, netrådgiver)

"Jeg tænker på, hvis man sidder ved telefonen og nogen ringer ind, og man lynhurtigt skal svare.. og give råd og... så tror jeg, jeg ville have det sådan, når jeg lagde på, at så ville der gå et kvarter, og så ville jeg tænke arh for fanden, hvorfor kunne jeg ikke lige have set det fra en anden side eller..." (citater 9, netrådgiver)

I citat 9 nævnes endvidere rådgiversamarbejde som en central ressource. En netrådgivningspraksis er ikke kun resultatet af alliancer mellem e-mailen, rådgiveren og hendes kundskaber. Den kan styrkes ved, at hun allierer sig med andre rådgivere og deres viden, kunnen og faglige baggrund:

"Og så ser jeg rigtig store muligheder i det, at vi samarbejder om indskrivelserne [e-mails]. Jeg tror, det er rigtig rigtig lærerigt at få nogle andres øjne på og kunne spørge andre om deres mening og få flere forskellige syn på indskrivelsen [e-mailen]." (citater 10, netrådgiver)

Rådgiveren fortsætter og refererer til en konkret henvendelse fra en bruger, som over en længere periode sendte usammenhængende henvendelser til netrådgivningens indbakke, og hvor et rådgiversamarbejde gav sig udslag i en ændret praksis:

"(...) hvis jeg bare selv skulle have svaret så

ville jeg nok have taget hende rigtig alvorligt igen – men jeg og de andre der var på arbejde fik snakket os frem til, at det var vigtigt, at hun kom videre i systemet, så jeg var nødt til at gribe mit svar an på en anden måde". (citater 11, netrådgiver)

E-mailen opnår sin betydning i sine heterogene forbindelser til andre aktanter i netværket; et netværk som må ses som flydende og foranderligt. Der vil på enhver vagt på Livslinien indfinde sig en mangfoldighed af lokale aktanter, som skaber handling, får betydning og producerer en specifik rådgivning. Aktanter som rådgiverens humør og brugerens konkrete problemstilling kan i nogle sammenhænge have mere betydning i netværket end i andre. En rådgivningspraksis er situeret, og det, som opnår betydning i en sammenhæng, må anskues som noget temporalt fikseret.

I situationer, hvor fx dårligt humør kommer til at tage en upassende del i arbejdet, peger en rådgiver på, at e-mailens spatio-temporalitet imidlertid kan give mulighed for, at rådgiveren kan overveje sin egen position i forhold til potentielle u hensigtsmæssige situationer:

"Det at have et skriftligt medie gør også, at jeg har en distance, og det synes jeg faktisk for mig personligt er ret rart, fordi det gør, at hvis jeg har en dag, hvor jeg ikke er følelsesmæssigt ovenpå, stresset, flad eller hvad jeg nu end er, så kan jeg vælge at gå eller tage en lidt lettere indskrivelse [e-mail] eller få snakket med nogen om det". (citater 12, netrådgiver)

I den sammenhæng artikulere en rådgiver også, at hun føler sig tryk ved distancen, og at hun faktisk forbinder en her-og-nu kontakt med et 'pres':

"Og så er der så også det med distancen (...)

Tabel 2. Distance-bårne virkemidler i et e-mailbaseret rådgivnings-setup

	E-mail	Telefon	Krop-til-Krop
Kontakt	Teknomedieret	Teknomedieret	Fysisk
Setting	Forskudt tid Adskilt i rum	Fælles tid Adskilt i rum	Fælles tid Fælles i rum
Interaktion	Skriftlig	Samtale	Samtale
Dialog	Forskudt	Her-og-nu	Her-og-nu
Distance-bårne virkemidler	Materialisering af tanker/ord Sparring undervejs Genlæsning Redigering Omformulering		

som både gør at jeg føler mere tryk som rådgiver, der ligger ikke det samme pres på en eller anden måde.” (citater 13, netrådgiver)

Ovenstående citater er alle eksempler på, at rådgivning ikke er en essens, som kan flyttes fra et telefonisk setup til et e-mailbaseret setup, på en måde, hvor sidstnævnte er en gengivelse af førstnævnte. Derimod virker det mere brugbart at konceptualisere telefonsamtaler og e-mailkorrespondancer som forskellige situerede praksisser – netværk der konstruerer rådgivning. Tabel 2 kan sammen med tabel 1 (se afsnit: Den gode rådgivning: kroppen som aktant) illustrere, hvordan rådgivningsteknologier introducerer og implementerer forskellige udgangspunkter for kommunikation, som kræver forskellige former for arbejde og kompetencer. Her, i tabel 2, tegnes et billede af e-mailens virkemidler/egenskaber i en rådgivningspraksis.

Typologierne i tabel 2 skal således ikke ses som et forsøg på at underminere samtalen som redskab i eksempelvis rådgivning. Tværtimod må det ses som eksempel på, hvordan 'mangelfulde praksisser' afhænger af, hvor et analytisk fokus er placeret, og en anskueliggørelse af e-mailkommunikationens styrker. Når e-mailen tager del i,

igangsætter og transformerer netværksforbindelser reproducerer den altså ikke den rådgivning, som kan udføres telefonisk; derimod introducerer den en rådgivning ud af flere mulige versioner.

Vi har set, at alliancen mellem en bruger, en rådgiver og e-mailen giver sig udslag i rådgivningsoplevelser, som forbindes med distancerethed; en distancerethed som tilvejebringer udfordringer, men også en række potentialer:

Distancen muliggør en tryk/fysisk uhæmmet forbindelse

Trods oplevelser af utilstrækkelighed i rådgivningsarbejdet via e-mails, føler rådgiverne sig trygge ved netværkets spatiotemporale forhold, som ikke kræver en stillingtagen til en brugers problemstilling her og nu. Blandt andet derfor har de valgt at være netrådgivere: *”Den distance kan jeg mærke nok er grunden til, at jeg valgte netrådgivningen og ikke telefonrådgivningen.”* (citater 14, netrådgiver)

På samme måde har netrådgivningsbrugerne valgt at henvende sig per e-mail. Brugere har således valgt en tidligt forskudt og ikke-kropslig kontaktform i italesættelsen af deres personlige problemer. Dette ligger i tråd med Hølge-Hazeltons under-

søgelse, som viser, at emner, som kan synes etisk svære at tage op ansigt til ansigt, nemmere bliver tilgængelige i det anonyme e-mailbaserede møde.

Distancen medfører/kræver en materialisering af tanker

E-mailens temporale forskydning af kommunikation kræver en nedskrivning af tanker, som medfører en række 'distance-bårne' virkemidler. Rådgiveren har mulighed for at:

- læse brugerens e-mail igennem flere gange.
- overveje sine egne forforståelser og forestillinger omkring brugeren.
- redigere i besvarelsen før den sendes endeligt af sted.
- 'alliere sig med forskellige aktanter', og dermed opnå styrke:
 - Rådgiveren kan sparre og kvalitetssikre med en *kollega* og trække på dennes *viden, uddannelse, erfaringer*.
 - Rådgiveren kan researche i *materiale*, på *nettet*, osv.

Materialiseringen af tanker muliggør således en temporalt alternativ tilstedeværelse, som kan karakteriseres ved fordybelse, grundighed og refleksivitet. Det er disse potentialer, der giver anledning til at understrege, at en særlig form for nærvær opstår som effekten af et distance-båret rådgivnings-setup.

Distancen muliggør nærvær

Som Latour (2008) påpeger, er det ikke den fysiske afstand, der bestemmer nærværet mellem mennesker. Som mennesker socialiserer vi altid på afstand, indrammet af ting og teknologier, som er mikset op i tid og sted, og som muliggør, at intime forbindelser eksisterer. Arbejdes der med begrebet nærvær som evnen til at være til stede med

hele sin opmærksomhed, som en bevidsthedstilstand af åbenhed, nysgerrighed, imødekommenhed og styrke, viser det sig på baggrund af ovenstående konstruktivt at konceptualisere e-mailrådgivningens potentialer i konteksten af en særlig form for nærvær – en anonym og tryk forbindelse, hvor en fokuseret, grundig og refleksiv tilstedeværelse omkring en brugers problemstilling tilbydes.

Opsummeringer, diskussioner og konklusioner

Argumentet, som artiklen har søgt at underbygge, er, at teknologier ikke er neutrale redskaber. Derimod er de lige så centrale aktører i arbejdslivet, som de mennesker, der allierer sig med dem. De kan ikke betragtes som indifferente formidlere af eksempelvis selvmordsrådgivning, men performere af den rådgivning, der udføres i samspillet med en række andre aktanter i netværket. Artiklen har introduceret ANT som en analysestrategi til at opspore heterogene aktanter; menneskelige, teknologiske og immaterielle elementer, i et knudret, trevlet og flydende netværk, og til at tydeliggøre, hvordan aktanternes forbundenheder til hinanden producerer oplevelser af professionalitet i den specifikke arbejdspraksis på Livsliniens netrådgivning.

Vi må sætte en streg under det faktum, at analysen må ses som et forsimplet billede af, hvordan aktør-netværk i og omkring netrådgivningsarbejdet på Livslinien udspiller sig. Enhver rådgivning er situeret, hvilket betyder, at den lokale rådgivningssituation må ses som en specifik virkeligheds-konstruktion, hvor et mylder af aktanter, som igen forbinder sig til andre aktanter, udgør og udgøres af netværket. Netværk er uafgrænselige, og man må som analytiker, kunstigt men nødvendigvis (Strathern 1996), udpege et område.

Usynlige aktanter

Vi har i artiklen præsenteret et casestudie fra Livslineiens netrådgivning som, suppleret af Oudshoorns og Hølge-Hazeltons undersøgelser af digitalitet i forskellige arbejdsammenhænge, har kunnet belyse, hvordan udvidelsen af teknomedierede kommunikationskanaler (eller snarere: kommunikationsaktanter) i en arbejdspraksis skaber, vrider og transformerer arbejdets indhold. I sit arbejde på Livslinien associerer netrådgiveren sig med en række mere eller mindre fysiske aktanter. Lokalet, bordet, stolen, computeren, printeren, skemaer, bøger, hjemmesider, undervisning, vejledningsmodeller, kollegaer osv. er alle objekter, som lokaliserer og indrammer, og som gør rådgivningsinteraktionen mulig. Vi vil med artiklen henlede opmærksomheden på, at det kan være frugtbart også at rette blikket hinsides sådanne fysiske netværk. Når nye aktanter, eksempelvis teknologier, introduceres i forskellige arbejdspraksisser, så opstår aktanter der ikke nødvendigvis er synlige, håndgribelige eller observerbare. Ikke desto mindre er de medproducenter af arbejdet og oplevelsen af professionalitet. *"When actors are invisible they also produce specific things worth while learning about"* (Dupret Søndergaard 2010, 221). *Telefonrådgivningen og kroppen* er fremtrædende aktanter i empirien, på trods af det faktum, at de er fraværende i den fysiske arbejdspraksis. Effekten af disse aktanter synes at være en distribution af splittelse, usikkerheder og mangelfuldheder i netrådgivningsarbejdet. Herudover kan *refleksiviteten, rådgiver-samarbejdet, den forskudte dialog og selvmordet som emne*, på baggrund af rådgivernes redegørelser for deres arbejde, karakteriseres som elementer, der former og performer i netrådgivningsnetværket. De handler på usynlige måder, men viser sig gennem rådgivernes italesættelser af dem som centrale aktanter, der skaber rådgivningsarbejdet.

Flydende netværk

De empiriske eksempler i artiklen illustrerer, hvordan e-mailrådgivning rummer en række ambivalenser i forhold til at rådgive omkring et sårbart emne, såsom selvmordstanker. Det spatiotemporale setup – 'distancen' – problematiseres og ønskes på en og samme gang af netrådgiverne. Den fysiske distance medfører, ifølge rådgivernes fortællinger, usikkerhed omkring egne kompetencer. Samtidig er aktanter som *refleksivitet* og *rådgiversamarbejde* en del af netværket og fortællingerne om den givne arbejdspraksis. Dette ekspliciterer blot netværkets heterogenitet, fluiditet og fleksibilitet. Netrådgivningen er ikke blevet så fikseret et fænomen, at der ikke stilles spørgsmålstejn ved den. Netværket er til forhandling. De ambivalente oplevelser, der knyttes til e-mailkommunikationen som en selvmordsrådgivningspraksis, kan således ses som resultatet af samspillet mellem kulturelle normer (som placerer kropsligt samvær som det første) på den ene side, og e-mailens specifikke karaktertræk på den anden. It-teknologiens tiltagende indflydelse på privatliv og arbejdsliv, og dermed omfanget af kommunikationsformer, der præger nutidens samfund, fx inden for rådgivning, giver dog anledning til at spørge hvorvidt, eller hvor længe, det giver mening at opfatte kropslig kontakt som 'det gode', 'det ideelle' eller 'det rigtige nærvær'.

Et særligt nærvær

Empirien viser, at samtalen positioneres som en 'førstehed' i det selvmordsforebyggende rådgivningsarbejde. Et fokus på netrådgivningens komplette fravær af her-og-nu kontakt afgrænser e-mailarbejdet fra den gode rådgivning, som kan føres ved en mere kropslig kommunikationspraksis. Flyttes fokus imidlertid fra kroppens til e-mailens virkemidler i arbejdet, transfor-

meres den fysiske distance fra at udgøre en 'mangelfuld rådgivning' til at muliggøre en særlig tilstedeværelse, en særlig rådgivning og et særligt nærvær.

Da rådgivning ikke kan betragtes som faste og uforanderlige forbindelser, afgrænset i tid og sted – uanset hvordan vi kommunikerer – giver et mere og mere teknologi-præget hverdags- og arbejdsliv netop anledning til at gentænke og forstyrre vanlige forståelser af, hvordan intimitet og nærvær kan komme til udtryk. En sådan gentænkning kræver, at man analytisk undgår at tage udgangspunkt i fasttømrede opskrifter og 'førsteheder' – såsom en nærværende krop – men derimod undersøger, hvordan specifikke praksisser bidrager til konstruktionen af den tilstedeværelse og den omsorg, der er virkeligheden i eksempelvis et netrådgivningsmøde. Hvis nærvær, som i Latours telefonboks-eksempel og i Kjørups Platons-4200-år-gamle-tekst-eksempelw (se afsnit: Den gode rådgivning: kroppen som aktant) handler om, hvor ens opmærksomhed er placeret, snarere end den spatio-temporale afstand mellem mennesker, så synes e-mailkommunikationen i høj grad at have potentialer i konteksten af nærværende kommunikation. Vi kan først og fremmest pege på, at skriftens materialisering af tanker giver sig udslag i en fokuseret tilstedeværelse med mulighed for at arbejde velovervejet på et reflekteret, diskuteret, redigeret og kvalitetssikret svar til brugeren. Vi kan med inspiration fra Kjørups eksempel også indskyde, at materialiseringen af svaret til brugeren betyder, at rådgiverens ord kan være nære i selv en fjern fremtid, hvor brugeren eventuelt vælger at finde dem frem igen. Vi kan ligeledes pege på, at e-mailens spatio-temporale distance imødekommer et specifikt ønske om eller valg af en 'fjern nærhed', der kan fungere som en

tryghed for personer (rådgivere som brugere) som føler sig 'presset' over et samtidigt og kropsligt møde. Hølge-Hazelton oplever i sin undersøgelse, at hendes informanter sender e-mails til hende, der på en direkte facon åbner op for emner, som hun ville have fundet grænseoverskridende at bringe på banen i en ansigt-til-ansigt situation. Det synes her væsentligt at pege på, at den høje grad af anonymitet i e-mailkommunikationen fjerner eventuelle (individuelle) utrygheder ved en her-og-nu-tilstedeværelse, der kan virke hæmmende for et åbent, direkte og ærligt nærvær.

Særlige former for intimitet og nærvær knytter sig til særlige former for kommunikation og samvær, som kan føres på trods af – og som effekt af – spatio-temporale distanceforhold. E-mailrådgivningen erstatter ikke rådgivningsamtaler af telefonisk karakter, og bør derfor ikke forstås, beskrives, studeres eller begrebsliggøres med udgangspunkt i ideen om en skriftlig reproduktion af samtalen. Med Aktør-netværksteorien som optik kan det påpeges, at der på Livslinien er tale om to forskellige rådgivnings-setups og dermed to – eller nærmere multiple – (flydende og ofte sammenflettede) versioner af hvad nærværende rådgivning kan være. Det centrale i denne artikel har ikke været, hvorvidt netbaseret selvmordsrådgivning er 'den gode' rådgivning, nærmere at udfolde og forstå de særlige kvaliteter, der knytter sig til sammensætningen af en bestemt arbejdspraksis. Vores analyse viser, hvordan arbejdslivsforskning med fordel kan åbne op for en nuanceret tilgang til aktører i arbejdsnetværk, hvor ikke bare ting og teknologier inkorporeres i en undersøgelse, men på ligeværdig vis immaterielle elementer, da disse bidrager til konstruktionen af arbejdets praksisser, potentialer, indhold og betydning.

NOTER

- 1 Staunæs behandler den etnicitetsdebat, der foregår i medierne og i hverdagsamtaler, hvor multietniske børn og unge kategorise-

res som 'de andre', hvorigennem der konstrueres bestemte stereotype subjektiverings-tilbud til de unge.

REFERENCER

- Blok, Anders & Torben Elgaard Jensen (2009): *Bruno Latour – Hybride tanker i en hybrid verden*, 1. udg., 1. oplag, Hans Reitzels Forlag, København.
- Dupret Søndergaard, Katia (2010): *Innovating Mental Health Care – A configurative case study in intangible, incoherent and multiple efforts*, Ph.D.-afhandling, DPU, Aarhus Universitet.
- Gad, Christopher & Casper Bruun Jensen (2010): On the consequences of Post-ANT, i *Science, Technology & Human Values* 2010 35:55 (originally published online February 2009), <http://sth.sagepub.com/content/35/1/55>.
- Hølge-Hazelton, Bibi (2002): The Internet: A New Field for Qualitative Inquiry?, i *Forum: Qualitative Social research Sozialforschung*, 3, 2, Art. 15.
- Kleining, Gerhard & Thomas Burkart (2004): Group-Based Dialogic Introspection and its Use in Qualitative Media Research, i Mechthild Kiegelmann (red.): *Qualitative Psychology Nexus Vol. 1- Qualitative Research in Psychology*, Tübingen, Verlag Ingeborg Huber, 217 - 240
- Kjørup, Søren (1999): Erkendelsens nærvær i om Platons skriftkritik og tanken om lokal viden, i Henriette Christrup (red.): *Nærværskommunikation*, 1. udg., Roskilde Universitetsforlag, 152-161
- Latour, Bruno (1996a): Om aktør-netværksteori: Nogle få afklaringer og mere end nogle få afviklinger, i *Philosophia*, 25, 3-4, 47-64.
- Latour, Bruno (1996b): On Interobjectivity, i *Mind, Culture, and Activity*, 3, 4, 228-245.
- Latour, Bruno (2006): *Vi har aldrig været moderne*, 1. udg., 1. oplag, København, Hans Reitzels Forlag.
- Latour, Bruno (2008): *En ny sociologi for et nyt samfund – Introduktion til Aktør-Netværk-Teori*, 1. udgave, 1. oplag, København, Akademisk Forlag.
- Oudshoorn, Nelly (2009): Physical and digital proximity: emerging ways of health care in face-to-face and telemonitoring of heart-failure patients, i *Sociology of Health & Illness*, 31, 3, 390-405.
- Parks, Malcolm R. & Kory Floyd (1996): Making friends in cyberspace, i *Journal of communication*, 46, 1, 80-97.
- Staunæs, Dorte (2003): Køn, etnicitet og skoleliv, i *Nordiske udkast*, 31, 2, 28-40
- Strathern, Marilyn (1996): Cutting the network, i *The Journal of the Royal Anthropological Institute*, 2, 3, 517-535.
- Walther, Joseph B., Tracy Loh & Laura Granka (2005): Let me count the ways: The interchange of verbal and nonverbal cues in computer-mediated and face-to-face affinity, i *Journal of Language and Social Psychology*, 24,36.
- Wilson, Jeanne M., Susan G. Straus & Billy McEvily (2006): All in due time: The development of trust in computer-mediated and face-to-face teams, i *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 99, 16-33.
- Witt, Harald (2010): Group-Based Dialogic Introspection, i Günter Mey & Katja Mruck (red.): *Handbuch Qualitative Forschung in der Psychologie*, Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Germany, www.introspektion.net/html/group_based_dialogic_introspection.htm

Tine Kim Vesterbøg, specialestuderende på Kommunikation og Psykologi, RUC
e-mail: tine_vester@hotmail.com

Anne Kirkegaard, specialestuderende på Kommunikation og Psykologi, RUC
e-mail: kirkegaard@outlook.com

CALL FOR PAPERS

UNGE MELLEM UDDANNELSE OG ARBEJDE

Temanummer – Tidsskrift for Arbejdsliv, nr. 3, 2013

Den aktuelle økonomiske krise har især ramt de unge i form af stigende ungdomsarbejdsløshed. Den rammer både de unge, der ønske en tænkepause efter at have afsluttet folkeskole eller gymnasium, de unge, som er startet på en erhvervsuddannelse, men ikke kan finde en praktikplads, og de unge, som efter at have gennemført en erhvervskompetencegivende uddannelse, har svært ved at bide sig fast på arbejdsmarkedet.

Sporene fra 1980'erne, hvor ungdomsarbejdsløsheden var rekordstor, skræmmer, og blandt politikere tales der om risikoen for at tabe endnu en ungdomsgeneration "på gulvet".

Samtidig lykkes det jo trods alt mange unge at få et arbejde – med eller uden forudgående uddannelse. Men meget tyder på, at de har en anden tilgang til arbejdet og arbejdslivet end deres ældre kolleger og tidligere tiders unge. F.eks. er organisationsprocenten meget lavere blandt unge end blandt ældre på arbejdsmarkedet. Resultatet kan vi bl.a. se i de mange sager, der inden for de senere år har været om misbrug af unge arbejdskraft i ufaglærte job.

Der er dog stor forskel på forskellige ungdomsgruppers tilgang til arbejdet. I den ene ende finder vi de ambitiøse unge, der har store ambitioner og bruger meget tid på arbejdet, og i den anden ende de unge uden en erhvervsuddannelse, der risikerer at blive ofre for en udvikling med stadig færre ufaglærte job.

Selvom arbejdsløsheden blandt nyuddannede akademikere taler deres tydelige sprog om, at lang uddannelse ikke er nogen forsikring mod arbejdsløshed, er den politiske retorik gennemsyret af formuleringer, som sammenkæder økonomisk vækst, konkurrenceevne og uddannelseslængde. Således er regeringen målsætning for 2015 om, at 95 % af en ungdomsårgang skal gennemføre en ungdomsuddannelse, blevet suppleret af undervisningsministerens målsætning om, at 50 % af en ungdomsårgang skal gennemføre en videregående uddannelse, heraf 25 % en universitetsuddannelse. Ikke alene skal uddannelsesniveaet hæves, men de unge skal også hurtigere gennem systemet. Omvalg straffes både økonomisk og i form af indskrænkninger i valgmulighederne ved flere omvalg.

I dette nummer undersøger vi unges liv mellem uddannelse og arbejde. Vi vil bl.a. se på, hvordan de statslige politikker direkte og indirekte søger at påvirke de unges adfærd, og hvad der bliver der gjort fra myndighedernes og organisationernes side. Andre problemstillinger kan være: Hvordan påvirker det øgede fokus på vejledning og dermed på vigtigheden af at træffe "det rette valg" de unges overgang mellem skole, uddannelse og arbejdsliv? Hvordan præger de unges kamp om de ufaglærte jobs løn- og arbejdsforhold inden for de brancher, som typisk beskæftiger disse unge? Hvilken rolle spiller arbejdet i de unges liv? Hvor arbejder de og under hvilke forhold? Hvordan forholder de sig til arbejderkollektivet og de faglige organisationer? Hvordan balancerer de mellem arbejdsliv og privat-/familieliv?

Desuden undersøger vi, hvordan disse tiltag spiller sammen med de unges egne forståelser af, hvad det vil sige at være ung og deres forventninger til fremtiden. Hvordan oplever de unge selv deres situation? Hvad karakteriserer de unge mellem uddannelse og arbejde – og hvor adskiller de sig fra tidligere generationer af unge?

Redaktionen ønsker artikler, der belyser ovennævnte emner ud fra teoretiske og empiriske vinkler og interesserede inviteres til at sende abstracts på max 1 side til temareaktionen senest **1. januar 2013**.

Artikler bedes følge tidsskriftets guideline, se forfattervejledning på <http://www.nyt-om-arbejdsliv.dk/>.

Med venlig hilsen

Temareaktionen

Annette Kamp (kamp@ruc.dk), *Jo Krøjer* (jokr@ruc.dk), *Vibeke Kold* (vikd001@foa.dk), *Ida Juul* (juul@dpu.dk)